

- Factorii morali și religioși: organizează tipologia umană în conformitate cu un sistem de valori morale și religioase specifice care se vor reflecta în comportament, acțiuni, atitudini, comunicare interpersonală [1].

Influența factorilor diferențiali se observă cu ușurință în apariția unei persoane. Prezența acesteia va atrage atenția ca surpriză și/ sau curiozitate. Percepția celuilalt este spontană sau pregătită, așteptată sau refuzată. De multe ori, prezența, ca act, înlocuiește persoana sau pregătește introducerea și acceptarea ei. Acest lucru depinde de tipul uman care apare ca prezență în lume. Putem spune că acceptarea sau neacceptarea unei persoane depinde de felul cum se prezintă sau reușește să fie o prezență în mulțime: tipul activ care atrage atenția, se face observat, se face plăcut, se pune în evidență, stabilește cu ușurință contacte, este deschis, amabil, fiind căutat și preferat de cei din jur; de cealaltă parte, tipul pasiv care este rezervat, retras, caută să treacă neobservat, reticent, puțin comunicativ, închis, calculat, evită contactele, fiind ocolit de ceilalți.

Concluzii: În ceea ce privește diferențele individuale, factorii care le influențează sunt multipli, dar acțiunea lor este direcționată spre formarea tipologică a personalității individului. Ei sunt de origine naturală, fizică și biologică sau socioculturală [1]. Cunoașterea tipurilor umane este deosebit de importantă pentru cadrele didactice în vederea abordării adecvate a elevilor și asigurarea dezvoltării optime a personalității acestora.

Bibliografie:

- ENĂCHESCU, C., *Tratat de psihologie diferențială- Psihologia diversității umane*, Colecția Collegium-Psihologie, Iași: Editura Polirom, 2009, pp. 26-63, 270 p. ISBN 978-973-46-1483-7.
- ORGANIZAȚIA PENTRU COOPERARE ECONOMICĂ ȘI DEZVOLTARE, *Politici în educație pentru elevii în situație de risc și pentru cei cu dizabilități din Europa de Sud Est – România*, Paris: 2007. Publicat de OECD, în limba engleză, cu titlul: *Synthesis Report and Chapter 8 Romania in Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe: Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, FYR of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia*. online.
- <https://www.oecd.org/countries/romania/38614298.pdf>. 56 p. accesat la data 29.11.2020.

DIMENSIUNEA DE GEN ÎN CURRICULUMUL SPECIFIC ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SPECIAL DIN ROMÂNIA

Toma Ovidiu-Marius,
doctorand,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Rezumat

În studiul de față prezentăm rezultatele unui demers care a avut ca scop realizarea unei analize a planurilor-cadru și a programelor școlare utilizate în cadrul școlilor speciale care școlarizează elevi cu deficiențe de intelect, din perspectiva abordării dimensiunii de gen, pentru a oferi date concrete privind modul în care politicile educaționale de susținere a egalității de gen sunt concretizate la nivelul curriculumului specific învățământul special din România.

Cuvinte cheie: gen, educație de gen, învățământ special, programă

Summary

In this study we present the results of an approach that aimed realizing an analysis of framework plans and curricula used in special schools that educate students with intellectual disabilities, from a gender perspective, in order to provide concrete data regarding the way in which the educational policies that support gender equality are materialized at the level of the specific curriculum of special education in Romania.

Key words: *gender, gender education, special education, curriculum*

Din nevoia de a combate atitudinile și comportamentele de gen de tip stereotip s-a conturat o nouă disciplină, și anume *Educația de gen*. Aceasta reprezintă una dintre noile educații, pe care UNESCO și comunitatea științifică le consideră răspunsuri la problematica lumii contemporane. Elaborarea modelului transdisciplinar al educației de gen în contextul noilor educații constituie o contribuție semnificativă la dezvoltarea metodologică a concepției educației de gen la general și a paradigmei educației de gen, în special.

Educația de gen reprezintă o componentă importantă a noilor educații care are ca scop educarea și transmiterea normelor de gen ale societății actuale încurajându-se ori descurajându-se o serie de comportamente și atitudini ce sunt considerate potrivite sau nu din punct de vedere social și cultural.

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și Instituto de Formacion Integral în ghidul Prevenirea stereotipurilor despre femei și bărbați la vârsta copilăriei definesc educația de gen ca fiind „educația adecvată la nevoile de învățare diferite ale fetelor și băieților, cu scopul de a le asigura acestora șanse egale de dezvoltare” [1, p. 6].

Handrabura, L. și Goraș-Postică, V. în *Educație pentru echitate de gen și șanse egale* alături de conceptul de *educație de gen*, folosesc și alte concepte din această sferă, precum: *gen, identitate de gen, socializare de gen, roluri de gen*, concepte care ajută la definirea mai precisă a educației de gen. Acestea definesc educația de gen ca o „modalitate de schimbare a conștiinței sociale ce conduce la reconsiderarea concepției de viață, extinderea libertății de alegere, oferind șanse egale de autorealizare a potențialului individual feminin și masculin” [2, p. 42].

Identitatea de gen este reprezentată de genul cu care o persoană se identifică. Această identitate poate fi de trei feluri: feminină, masculină sau neutră (se referă la faptul că nu este nici feminină, nici masculină, poate fi agender sau genderfluid), însă pentru a înțelege mai bine acest concept este necesar să facem diferența dintre noțiunea de gen și cea de sex.

În ghidul *Prevenirea stereotipurilor despre femei și bărbați la vârsta copilăriei* autorii definesc *sexul* ca fiind acea noțiune care se referă la „caracteristicile pur biologice care diferențiază bărbații și femeile: cum sunt diferențele legate de sistemul reproductiv, sau diferențele ce țin de organism” și *genul* ca fiind acele „diferențe sociale între bărbați și femei. Aceasta se referă la setul de reguli care reglementează relațiile bărbați /femei oferindu-le activități, responsabilități și obligații distincte” [1, p. 6].

În *Educație pentru echitate și șanse egale*, autorii definesc *genul* ca fiind „particularități psihologice, sociale și culturale specifice femeii sau bărbatului în situație de interacțiune socială; (...) construcția socială și culturală a celor două categorii distincte sau subsisteme sociale: bărbați/femei; (...) comportament învățat, care se schimbă în timp în cadrul aceleiași culturi, dar și de la o cultură la alta. Genul se referă la relațiile existente între femei și bărbați (de subordonare sau bazate pe parteneriat și respect reciproc), la rolurile pe care le pot realiza în viața privată și cea publică, la oportunități, responsabilități și bariere dintr-un context social concret, determinat de diverși factori: religie, cultură, etnie, clasă socială, vârstă, perioadă istorică” [2, p. 42].

Identitatea de gen este un proces complex și continuu de interacțiune între sine și ceilalți, ce permite ființelor umane să constate asemănările și deosebirile dintre ele, să interiorizeze psihologic trăsături feminine/ masculine și, implicit, rolurile sociale pe care le dețin, așteptările asociate femeilor/bărbaților. Identitatea de gen interacționează cu celelalte identități: etnică, religioasă, politică etc. [2, p. 42]. Acest concept se formează pe tot parcursul existenței omului și este influențat permanent de interacțiunea cu părinții, frații, bunicii, colegii, de școală, de social-media etc. În procesul conturării identității de gen, dețin un rol cheie o gamă de prescripții sociale sau culturale ale interacțiunii dintre genuri, numite în literatura de specialitate stereotipuri de gen. Stereotipurile de gen se pot forma și se pot combate prin socializarea de gen, în funcție de modul de desfășurare, cadrul și atitudinile acceptate în mediul respectiv.

Pentru studierea dimensiunii de gen în învățământul special, am efectuat o analiză riguroasă la nivelul unor elemente de macro-sistem. Rezultatele acestei analize au dus la conturarea unui set de recomandări privind dimensiunea de gen, prin propuneri de intervenții specifice la nivelul diferitelor componente ale sistemului de învățământ special și special integrat pentru a facilita schimbarea de atitudine, înțelegerea valorii femeilor și bărbaților în viața publică și privată indiferent de deficiențe, precum și încurajarea comportamentului de respectare reciprocă a acestora în medii și roluri sociale diferite.

Ipoteza de cercetare: Presupunem că în curriculumul din învățământul special dimensiunea de gen este superficială și inegal valorificată.

În realizarea prezentei cercetări am utilizat metoda analizei produselor activității și a cercetării documentelor deoarece reprezintă cea mai adecvată metodă pentru obținerea unor informații privitoare la acțiunea educațională și a rezultatelor ei. Astfel, au fost analizate planurile cadru și programele școlare utilizate în cadrul unei școli speciale din Galați care școlarizează elevi cu deficiențe de intelect ușoare și moderate.

Pentru verificarea ipotezei, în primă fază, am făcut o analiză de conținut a planurilor-cadru aplicate în învățământul special și am constatat că există discipline cu potențial de gen, dar și

posibilitatea introducerii unor discipline pentru formarea și dezvoltarea optimă a dimensiunii de gen la toate nivelurile de învățământ analizate.

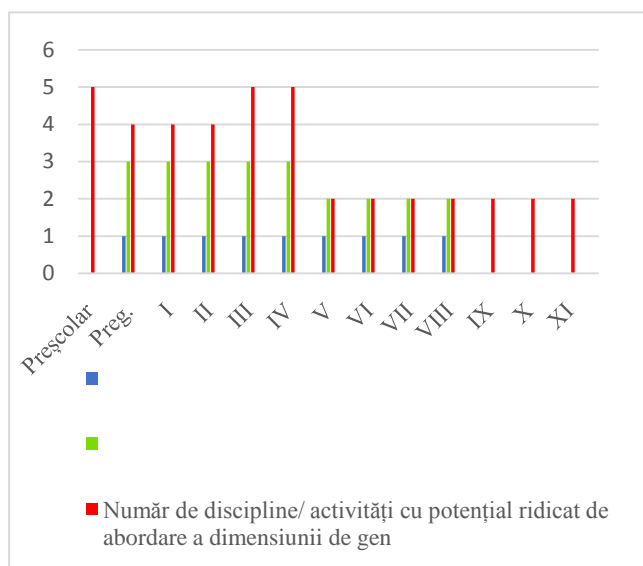

Figura 1: Reprezentarea grafică a oportunităților oferite de planurile-cadru pentru abordarea problematicii de gen

În ceea ce privește curriculumul la decizia școlii, se poate observa că ni se oferă un număr mai mare de ore pentru învățământul special primar, acest număr scăzând la nivelul gimnazial și fiind zero la nivelul de învățământ profesional, fiind înlocuit de curriculumul în dezvoltare locală. Mai jos avem reprezentat grafic felul în care apar aceste diferențe, în funcție de tipul oportunităților identificate (discipline cu potențial de abordare a problematicii de gen și discipline opționale/CDS), pentru clasele cu deficiențe ușoare și moderate din învățământul special.

În ceea ce privește programele școlare, la nivelul celor trei cicluri de învățământ studiate (preșcolar special, primar special, gimnazial special), am considerat că elementele specifice dimensiunii de gen vor fi inegal și indirect prezente, astfel, am urmărit în primul rând apariția efectivă a unor elemente specifice dimensiunii de gen, constatând:

1. La nivel preșcolar special:

- am identificat 105 formulări/elemente cu potențial de gen în cele 13 programe analizate;
- în nota de prezentare a programelor regăsim două principii care stau la baza educației de gen, și anume, *principiul respectării diversității* și *principiul egalității de șanse*;
- unitățile de competențe și elementele de competență sunt preponderent acționale și intelectuale, fără referire la dimensiunea de gen;
- discipline cu potențial ridicat (5): *Activități de comunicare și interacțiune în contexte diferite (11 formulări)*; *Activități de dezvoltare a limbajului oral (11 formulări)*; *Activități ludice (13 formulări)*; *Activități de autonomie personală și socială (12 formulări)*; *Activități de dezvoltare a comportamentelor adaptative (26 formulări)*.
- sugestiile metodologice vizează aspecte didactice, fără a se face o mențiune explicită referitoare la construcția de gen;
- cele mai întâlnite teme cu potențial de abordare a dimensiunii de gen: *Modele de comunicare și interacțiune socială*; *Familie*; *Meserii/muncă/profesii*; *Trăiri afective și*

expresivitate; Reguli și norme. Din categoria *Trăiri afective și expresivitate*, tema *identității de sine* apare în cadrul mai multor programe, nu numai în secțiunea conținuturilor.

- problema identității de gen nu este abordată în mod explicit în nicio programă;

2. La nivel primar special:

- 18 programe analizate: formulări cu potențial de gen în cadrul a 13 programe (77 de formulări);

- în secțiunile dedicate obiectivelor cadru/generale și obiectivelor de referință nu am identificat niciun obiectiv explicit referitor la dimensiunea de gen;

- discipline cu potențial ridicat (4): *Ludoterapie (18); Socializare (11); Consiliere și orientare (11); Educație civică (13).*

- discipline cu potențial scăzut (8): *Abilitare manuală (1); Ed. fizică (0); Ed. muzicală (0); Ed. plastică (1); Geografie (0); Religie (1); Stimulare cognitivă (0); Terapie ocupațională (0).*

- cele mai multe programe nu includ în structură o secțiune distinctă cu sugestii metodologice, acolo unde există vizează aspecte didactice, fără a se face o mențiune explicită referitoare la construcția de gen;

- programele de *limba engleză și limba franceză* sunt singurele care conțin și standarde curriculare, dar fără vreo referire la dimensiunea de gen;

- autoarele sunt mult mai numeroase decât autorii;

- teme frecvente: *Persoana (cunoaștere și autocunoaștere); Moda; Meserii/ocupații/muncă/profesii; Raporturile cu ceilalți oameni; Comunitate/societate; Jocuri de interacțiune; Trăiri afective și expresivitate; Reguli și norme.*

- problema identității de gen nu este abordată în mod explicit în nicio programă;

3. La nivel gimnazial:

- 23 programe analizate, din care 13 conțin formulări cu potențial de gen (190 de formulări);

- discipline cu potențial ridicat (6): *Limba engleză (15); Istorie (18); Formarea autonomiei personale (16); Educație socială (38) și Consiliere și dezvoltare personală (44) etc.;*

- discipline cu potențial scăzut (12): *Chimie (0); Fizică (0); Matematică (0) și Tehnologia informațiilor și telecomunicațiilor (0) etc.;*

- teme frecvente: *Forme/modele de comunicare și interacțiune socială; Familie; Meserii/muncă/profesii; Trăiri afective și expresivitate; Reguli, norme, valori etc.;*

- în cadrul sugestiilor metodologice se sugerează realizarea unor *activități de prezentare și discutare a unor studii de caz privind manifestări de intoleranță, discriminare, excludere la nivelul persoanelor/ al societății pe diferite criterii etnice, religioase, de gen, de statut social.* Pe lângă aceste sugestii, întâlnim sugestii legate de nivelul personal în cadrul majorității programelor;

- autorii programelor sunt de cele mai multe ori de gen feminin, în cazul a 11 din 23 de programe analizate echipa de lucru fiind formată doar din cadre didactice de sex feminin

- apar primele competențe specifice care să se refere la dimensiunea de gen, detaliate explicit la nivelul exemplurilor de activități de învățare prin exerciții care prezintă un potențial explicit de gen: *Consiliere și dezvoltare personală*, dizabilități intelectuale ușoare și moderate, clasele V-VIII, București, 2019 (3.2. *Analiza influenței stereotipurilor/prejudecăților asupra comunicării interpersonale/ comportamentului social*) și în programa de *Educație socială*, dizabilități intelectuale ușoare și moderate, clasele V-VIII, București, 2019 (1.3. *Analizarea unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale*);

- apar conținuturi care se referă explicit la dimensiunea de gen sau care au un potențial foarte ridicat, întărit și de activitățile de învățare sugerate de autorii programelor la *Educație socială*, *Istorie și Consiliere și orientare personală*. Aceste conținuturi abordează următoarele teme: *Prejudecăți și stereotipuri; Bariere ale comunicării interculturale (stereotipuri și prejudecăți); Complexitatea identității personale; Principiile și valorile unei societăți interculturale (dezvoltarea identității culturale proprii, acceptarea și respectarea diversității); Femeia în viața publică*.

- dimensiunea de gen este abordată în mod explicit în cadrul a trei programe.

În cadrul celor trei cicluri de învățământ studiate am identificat 372 de formulări/elemente de conținut cu potențial de gen, cel mai mare număr fiind prezent la nivel gimnazial (190), iar cel mai scăzut la primar (77), la nivel preșcolar 105 formulări. La nivel gimnazial am identificat singurele competențe, formulări de conținut și sugestii metodologice explicite referitoare aspecte ale dimensiunii de gen (5 formulări explicite).

După cum se poate observa nu există o creștere a numărului simultană cu trecerea la un nivel superior. La fiecare nivel studiat, autorii programelor au încercat să pună bazele unui mediu educațional deschis tuturor elevilor, respectându-se individualitatea fiecărui elev, nivelul de școlaritate, de vârstă, de înțelegere și abilitate de achiziție cognitivă, ignorând de cele mai multe ori dimensiunea de gen a educației.

În urma centralizării datelor culese și repartizarea acestora pe arii curriculare am constatat că la nivelul învățământului gimnazial special ariile curriculare care au potențialul cel mai ridicat de formare și dezvoltare a dimensiunii de gen sunt: *Om și societate* (67 de formulări, 34,36%) și *Consiliere și orientare* (45 de formulări, 23,07%). Cele două arii curriculare, dețin 57,43% din totalul elementelor/ formulărilor identificate la acest nivel, mai exact 112 elemente/formulări din totalul de 195.

Pe baza informațiilor prezentate putem spune că în curriculumul din învățământul special dimensiunea de gen este superficial și inegal valorificată. Ipoteza noastră fiind confirmată.

Pornind de la constatările făcute considerăm necesare următoarele recomandări:

- implicarea factorilor de decizie (implementarea managerilor școlari, a inspectorilor pentru implementarea unor strategii ameliorative relevante din perspectivă de gen în planul de dezvoltare instituțională, în parteneriate/ proiecte cu scopul ameliorării problematicii de gen);

- valorificarea dimensiunii de gen la nivelul planurilor cadru și al programelor . (introducerea unor programe școlare cu un mesaj explicit de gen sau a unor sugestii metodologice din perspectivă de gen);

- organizarea unor activități didactice de tip infuzional, modular sau introducerea unor discipline prin CDȘ (educație de gen, gen și echitate socială, educație pentru viață, educație sexuală, educație pentru viața de familie).

Concluzii:

✓ În manifestarea dimensiunii de gen în învățământul special se observă o invizibilitate de gen, genul nefiind o preocupare explicită, în programele școlare sunt promovate roluri tradiționale și anacronice, genul fiind abordat mai mult indirect.

✓ Terapia educațională complexă și integrată și consilierea psihopedagogică reprezintă alternativele terapeutice care pot ajuta la conturarea percepției elevilor asupra manifestării concrete a genului în societate;

✓ La nivelul ciclului primar se observă un potențial ridicat de abordare a unor discipline specifice educației de gen prin intermediul curriculumului la decizia școlii, această posibilitate scade o dată cu creșterea nivelului de învățământ;

✓ Există elemente de conținut care prezintă un potențial ridicat de abordare a dimensiunii de gen care se repetă în foarte multe programe (cele mai des întâlnite sunt cele legate de cunoaștere, autocunoaștere, comunitate, reguli și norme) însă la nivelul sugestiilor metodologice nu există indicațiile necesare abordării acestora dintr-o perspectivă de gen corectă și eficientă;

✓ Standardele curriculare lipsesc în cazul majorității programelor, iar acolo unde sunt prezente nu fac niciun fel referire la gen;

✓ Competențele specifice au un caracter puternic teoretic, ceea ce se reflectă și în formularea conținuturilor și sunt însoțite de exemple de activități de învățare diverse, într-un număr suficient de mare, dar fără o diferențiere a acestora pe baza genului;

✓ Apariția efectivă a unor elemente/ formulări/ aspecte specifice dimensiunii de gen diferă în funcție de nivelul de învățământ și de aria curriculară din care face parte programa disciplinei analizate.

Bibliografie:

1. A.N.O.F.M., Prevenirea stereotipurilor despre femei și bărbați la vârsta copilăriei. [on-line] 2012. Disponibil: <http://genderbudgets.ru/biblio/ghid-privind-prevenirea-stereotipurilor-de-gen-la-.pdf>

2. HANDRABURA, Loretta, GORAȘ-POSTICĂ, Viorica. Educație pentru echitate de gen și șanse egale. Chișinău: Ed. ProDidactica, 2016. 166 p. ISBN 978-9975-4485-5-0.
3. MEC., Planurile-cadru și programele școlare pentru învățământul special preșcolar, primar și gimnazial. [on-line] Disponibil: <http://www.oldsite.edu.ro/index.php/articles/c305/>

PERFORMANȚA PROFESIONALĂ A PROFESORULUI DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SPECIAL

Stanciu Mirela

Profesor psihopedagog,
Școala Profesională Specială ”Trinitas”, Târgu Frumos, Iași
Drd., UPS ”Ion Creangă” Chișinău, Republica Moldova

Rezumat

În clasă, profesorul deține rolul principal, rol de coordonator al activității didactice. Activitatea didactică este un proces ce se desfășoară respectând anumite etape, vizând atingerea anumitor obiective, dispunând de anumite resurse materiale, de timp și umane. În acest proces didactic un rol foarte important îl dețin și elevii. Tot mai mult se vorbește de rolul activ al elevului în procesul didactic.

De competența dascălului depinde foarte mult succesul instruirii. Acesta analizează nevoile și particularitățile elevilor. În funcție de aceasta, își stabilește moduri cât mai eficiente de raportare la elev, moduri cât mai eficiente de comunicare; strategii în acord cu particularitățile acestuia; metode de evaluare cât mai adecvate, toate acestea pentru atingerea obiectivului final: modelarea și transformarea personalității celui instruit.

Summary

In the classroom, the teacher has the main role, the role of coordinator of the teaching activity. The didactic activity is a process that takes place respecting certain stages, aiming to achieve certain objectives, having certain material, time and human resources. Students also play a very important role in this teaching process. There is more and more talk about the active role of the student in the teaching process. But the success of the training depends a lot on the teacher's competence. It analyzes the needs and particularities of students; depending on this, it establishes the most efficient ways of reporting to the student, the most efficient ways of communication; strategies according to its particularities; evaluation methods as appropriate as possible, all this in order to achieve the final objective: shaping and transforming the personality of the trained person. From a didactic point of view, to be successful means to succeed in transforming, modeling, the personality of the educated person, according to the educational objective. But to get here, the teacher must have high-level skills to help him act on the personality of the educated.

Personalitatea profesorului joacă un rol foarte important în asigurarea succesului demersului didactic. Anumite trăsături de personalitate facilitează acestuia accesul către elev: să îl cunoască mai bine, să poată comunica mai bine cu acesta, să empatizeze. El poate lua decizii privitoare la tot ce se poate întâmpla în actul de învățământ.

Nicola. I. afirma că profesorul își asumă roluri a căror exercitare este dependentă de personalitatea lui:

Profesorul este un important factor motivator: dascălului îi revine principala sarcină de a trezi la elevi dorința de a învăța, de a-și forma preferințe, de a-i descoperi aptitudini.

Profesorul este liderul copiilor: acesta are rolul principal în coordonarea grupului, îndrumă în luarea deciziilor; stabilește ce este bine și ce este rău, prin ascultarea nevoilor elevilor.